

АВРАМ ПЕТРОНИЈЕВИЋ

ВЕЛИКИ СРПСКИ ДРЖАВНИК И ПРВИ ИНДУСТРИЈАЛАЦ

Један од највећих српских политичара и дипломата из прве половине 19. века Аврам Петронијевић (1791–1852) подигао је прву фабрику стакла у Србији на реци Белица код Црног врха у Јагодини. То је уједно била прва приватна фабрика у Србији па се Аврам сматра зачетником приватног бизниса и првим промотором приватне иницијативе и предузетништва. Повластице за изградњу „стаклене фабрике”, експлоатацију шума, камена, песка и других сировина за потребе производње затражио је 1843. године, а дозволу је добио три године касније на период од 12 година, уз могућност продужења. Будући да је реч о производњи која у технолошком смислу ни данас није једноставна ни лака, а камоли пре 180 година, отварање фабрике привукло је велику пажњу. О првим српским производима од стакла известиле су „Српске новине” у броју 95. од 29. новембра 1846. године, а комплет украсних чаша са државним грбом Аврам је поклонио кнезу Александру Карађорђевићу „у част почетка рада правоосноване фабрике у Кнежевини Србији”. По оснивачу, фабрика и цео крај око ње, назван је Аврамовац.

Аврам Петронијевић
Avram Petronijević

In order to meet the growing demand, the factory was increasing its production that resulted in increased labour costs so Petronijević had to take loans. At the same time the import of glass products was continued which had a negative effect on the sale.

The factory consisted of several plants; the main one called "Staklara (Glass Plant)" was built with baked brick and covered with wood shingles. It had wood, stone and sand processing plants from which potash was obtained – the main raw material for glass, also furnaces where the glass mass was processed into finished products, glass cutting workshops. Other buildings were used as warehouses for raw materials and finished products, stone crushing mills, stone kilns, stables for horses, buildings for workers and their families, a bakery, a butcher shop, a store, a tavern.² Since there were no skilled workers, craftsmen from Bavaria and Czechia were hired, and some came with their families. Thus, a real factory complex with several production and storage facilities, a workers' settlement and amenities necessary for everyday life sprang up on that place. The factory complex was located on government land for which he was granted subsidies, and Petronijević leased and bought part of it from the farmers.

What was the reason for an experienced Serbian politician, a long-time minister and prime minister to open a glass factory at a time when there was no such industry in the entire Balkans? We must recall that the factory was opened before the revolutionary year 1848, known in our country as the Hungarian Revolution. Firstly, Avram got acquainted with the glass industry during his frequent diplomatic missions in Austria and Turkey, as a trusted man of Prince Miloš Obrenović. Secondly, we know that at the time there were few educated people in Serbia, and Avram was one of the most educated, even though he did not graduate from

² N. Vučo, *Razvoj industrije u Srbiji u 19-om veku*, Belgrade 1981, pp 183–185; Radomir J. Popović, *Ibid*, p. 241.

У захтеву за изградњу он наглашава општу друштвену корист јер би фабрика „производила потребе које смо принуђени за скупе новце из страних земаља набављати”. За експлоатацију шума и камена одређени су Црни врх и планина Јастребац, а Петронијевић је добио и „искључиво право за производњу стакла у Окружју Јагодинском” тј. потврду да се у том делу не могу отварати друге фабрике у периоду од 18 година.¹

Да би подмирио све већу тражњу, фабрика је повећавала производњу, али је то увећало и трошкове рада па је Петронијевић морао да се задужује. Истовремено настављен је увоз производа од стакла, што је негативно утицало на продају.

Фабрику је чинило више објеката од којих је главни звани „Стаклара” био озидан печеном циглом и покривен шиндром. Имала је објекте за прераду дрвета, камена и песка од којих се добијала поташа – главни репроматеријал за стакло, затим пећи где се стаклена маса прерађивала у готове производе, радионице за сечење стакла. У осталим објектима налазили су се магацини за сировине и готове производе, воденице за дробљење камена, пећи за печење камена, штала за коње, зграде за раднике и њихове породице, пекара, касарница, продавница, механа.² Пошто није било стручних радника, ангажовани су мајстори из Баварске и Чешке, а неки су дошли са својим породицама. Дакле, на том месту никако је озбиљан фабрички комплекс са више производно складишних објеката, радничким насељем и пратећим садржајима неопходним за свакодневни живот. Фабрички комплекс налазио се на државном земљишту за које је добио повластице, а део је Петронијевић закупљивао и куповао од сељака.

Шта је утицало на то да искусни српски политичар, дугогодишњи министар и председник Владе отвори фабрику стакла, у време када такве индустрије није било на целом Балкану? Под-

¹ Радомир Ј. Поповић, *Аврам Петронијевић 1791-1852*, Београд 2012. године, стр 240, 242; Никола Вучо, *Развој индустрије у Србији у 19-ом веку*, Београд 1981, стр 181, 182; Српске новине 26 април 1852. године.

² Н. Вучо, *Развој индустрије у Србији у 19-ом веку*, Београд 1981.

Чаша Фабрике Аврама Петронијевића
са грбом Кнејевине Србије,
око 1850 године, ЦЕС 504 (црвена).

Музеј примењене уметности
Cup from the Avram Petronijević Factory,
featuring the Coat of Arms
of the Principality of Serbia,
circa 1850, CES 504 (red).
Museum of Applied Artsgraduate

Чаша Фабрике Аврама
Петронијевића
са грбом Кнежевине Србије,
око 1850 године (жута) бр. ЦЕС-924.

Музеј примењене уметности
Cup from the Avram Petronijević
Factory, featuring the Coat of Arms of the
Principality of Serbia, circa 1850 (yellow),
No. CES-924. Museum of Applied Arts

university. He grew up in Orsova, Romania, where he completed primary school in German and Serbian and attended a technical secondary school. In addition to German, he learned Wallachian and Greek, and later also Turkish and Italian. Such a man could easily notice that Serbia had to start its own industry in order to reduce its dependence on imports and spend as little money as possible to pay for various items, which he often talked about. He decided to use his personal example to contribute to the development of domestic industry and to encourage other enterprising people in this direction. Thirdly, the glass industry was very developed in Europe at the time with a stable growing trend, and